

Odd Gunnar Skagestad:

Foredrag Schafteløkken 25 November 2015:

RUSSLAND UNDER PUTIN – SETT UNDER ET HISTORISK PERSPEKTIV

(PLANSJE 1)

- Anekdote: Været, taxisjåføren og Jeltsin
- Utgangspkt i egne erfaringer: Møtet 27. april 1999.
- Putin ble statsminister 9. august, president 1. januar 2000 – etter hvert Russlands enehersker.
- «Russland under Putin» betyr altså de siste vel 15 årene inkl. «dagens Russland».
- For å forstå dagens Russland – forstå hva Putin og hans regime står for, er det nødvendig å forstå forhistorien.
- Tilbake til Middelalderen: Fantet intet enhetlig Russland, kun et knippe fyrstendømmer, til dels grunnlagt av nordiske vikinger. (Kiev, Novgorod).
- Så kom katastrofen 1200-1400-tallet: Underlagt mongolenes og senere tatarenes herredømme («Tatarenes åk»).
- 1460-tallet: Det moderne Russland etableres.
- Ivan III, storfyrste av Moskva fra 1462 - **(PLANSJE 2)**
- En historisk katastrofe hadde nettopp rammet Europa og hele kristenheten: Det øst-romerske keiserrike hadde gått til grunne, ved tyrkernes erobring av Konstantinopel 1453.
- Ivan III, som giftet seg med datter av den siste bysantinske (øst-romerske) keiser, så seg selv som arvtager av dette riket, og utropte Moskva til «Det tredje Roma» og hele kristenhetens sentrum.
- Overtok også riksvåpenet fra keiseren i Konstantinopel – dobbeltørnen, som fortsatt i dag er Russlands riksvåpen - **(PLANSJE 3)**. Den religiøse misjon: Russlands skytshelgen St. Georg i midten.
- Dermed hadde Ivan III rykket opp fra storfyrste til «keiser» - på russisk «tsar» - og gitt seg selv og Russland en historisk misjon.
- Startet med å utvide sitt rike, med erobringskriger i øst, vest, nord og syd. Dermed begynte en prosess som skulle vare helt frem til vår tid – maktbruk for å underlegge seg stadig nye landområder og undertrykke stadig flere folkegrupper.
- Dette har vært en karakteristisk side ved Russland opp gjennom historien, og er det fortsatt i dag.
- Illustrere det enorme omfang av slike erobringer: Gjennom 400 år – fra 1460-tallet og frem til 1867, da tsarriket var på det største – økte Russlands landareal med halvannen ganger Danmarks utstrekning *i gjennomsnitt pr. år.*

- I 1867 hadde Russland gapt over mer enn de kunne svelge, og solgte derfor Alaska til USA. Siden den gang er det gått både opp og ned, og etter Sovjetunionens sammenbrudd i 1991, skrumpet det egentlige Russlands landareal ned til drøyt 17 mill. kvkm – men det er fortsatt verdens overlegent største land i utstrekning.
- Som vi har sett i løpet av det siste året i Ukraina og Krim-halvøya, har Russland fremdeles en betydelig appetitt på å forsyne seg med makt av sine naboers landområder.
- Og dermed er vi over på et annet karakteristisk trekk ved Russland – gjennom historien så vel som i dag – nemlig betydningen av makt. Spørsmålet om hvem som har makt gjennomsyrrer russisk samfunnsliv på alle nivåer – på det mellommenneskelige plan så vel som på det politiske plan.
- Russlands posisjon i verden er basert på bruk av makt.
- Putin leder et skikkelig kjeltringregime, men har ifølge russiske meningsmålinger likevel en popularitetsoppslutning på over 80 prosent. Dette er først og fremst fordi han har makt og viser at han har evne og vilje til å bruke makten. Derfor blir han beundret og respektert av den jevne russer (**PLANSJE 4**). Ikke av alle, bevares: Trolig ønsker minst 10 eller kanskje 15 prosent av det russiske folk å bo i et samfunn av vestlig type, basert på lov og rett.
- For russere flest, fortøner det seg slik at makt = rett, og at dette er tingenes naturlige tilstand. For russere flest er både politikk, forretninger og mellommenneskelige relasjoner det vi kan kalle et nullsum-spill, dvs. at det den ene parten vinner, vil den andre parten nødvendigvis tape. Som det heter i ordtaket «den enes brød er den annens død». At begge parter kan tjene på en transaksjon – det vi kan kalle en «vinn-vinn- situasjon», er for den jevne russer en fremmed tanke.
- Og egentlig, med god grunn, for opp gjennom historien er den jevne russer blitt vant til å bli systematisk lurt og undertrykket – iallfall av sine egne herskere. Og lederne har på sin side alltid vært flinke til å legge skylden på omverdenen, som følgelig betraktes med betydelig mistro.
- I Russland er lover og rettsregler ikke noe som er etablert for å ivareta borgernes rettigheter, men for å legitimere myndighetenes vilkårlige overgrep mot innbyggerne.
- Denne aksepten av makt som erstatning for rett, og denne mistroen overfor andres (og spesielt Vestens) hensikter har inngått i en farlig kombinasjon med forestillingen om Russlands særstilling i forhold til omverdenen og landets historiske misjon som kristenhetens åndelige ledestjerne.
- Det er i dette perspektivet vi må forstå hvorfor og hvordan Putin aktivt bruker den russisk-ortodokse kirke for å legitimere sin makt (mens kirken tilsvarende benytter sin særstilling i forhold til staten for å befeste sin posisjon).
- Her går Putin inn i en lang og solid russisk herskertradisjon.

- Men, - selv i et samfunn hvor forestillingen om at makt = rett glatt aksepteres, må makten legitimeres eller forankres i ett eller annet, helst i noen «høyere prinsipper» e.l.
- I sovjetperioden ble dette forsøkt å gjøres ved at herskerne påberopte seg den kommunistiske ideologi – noe som i det lange løp ikke holdt.
- Vi har sett at Putin opererer med et glansbilde av sovjetperioden: Han har sagt at Sovjetunionens sammenbrudd var det 20. århundres største geopolitiske katastrofe. Men Putin er ingen kommunist - han er for realistisk til å tro på noen kommunistisk ideologi for å legitimere sin makt.
- I stedet har han søkt tilbake til røttene – til de lange linjene i russisk historie. Og her kommer den ortodokse kirke og forestillingen om det russiske folks historiske misjon og særlige overlegne kvaliteter bl.a. på det åndelige plan – at russerne står for edlere verdier enn det materialistiske Vesten. Dette er noe som har appell og dyp gjenklang hos Putins hjemmepublikum.
- Putin inspirert av russiske 1800-talls filosofer (Berdjajev m.fl.): Disse opererte med treenigheten Ortodoksi, enevelde og nasjonalitet som de overordnede russiske verdier og rettesnorer for samfunnet.
- Digresjon: Dette med enevelde stikker dypt – vise til Stortingets Justiskomites besøk i MMK for 20 år siden. Guvernør Komarov: Russland trenger en tsar – og det er likegyldig om han kalles storfyrste, tsar, imperator, generalsekretær eller president – men det må være en sterk leder på toppen (sjokk & gru...) Jfr. russisk «vozjd» = Fører.
- Putins prosjekt: Å gjenreise det russiske imperiet – som maktfaktor i verdenspolitikken, og særlig innenfor det han anser som tradisjonelle russiske «interesseområder» slik det var under Sovjetimperiet og Tsarriket. Hans politiske forbilde – som enehersker og imperiebygger, synes særlig å være keiserinnen Katarina II, hun som på 1700-tallet erobret Krim fra tyrkerne, som slukte mesteparten av Polen og som satte Russland på verdenskartet som stormakt av første rang.
- «Håndgripelig» eksempel på hvordan Putin benytter den samlende symbolikken som arven fra Katarina II representerer, er den omseggripende bruken av den lille sløyfen med sorte og oransje striper – opprinnelig båndet fra St.Georg-ordenen, som Katarina innstiftet. (PLANSJE 5).
- Tilbake til «dagens Russland»: Putin har nå styrt Russland i 15 år. Russland har alltid vært et korrumpert samfunn, hvor menneskerettigheter og ytringsfrihet står svakt. Dette er blitt stadig verre under Putin. Men han er altså populær, fordi han er Føreren – har makt og bruker makten beslutsomt... Men han har også vært heldig: Russisk økonomi har nytt godt av høye eksportinntekter. Betydd øket levestandard for folk flest, som er Føreren takknemlig for dette.
- Samtidig har Putin styrket sin stilling på hjemmebane ved å føre en aggressiv utenrikspolitikk. Skapt et fiendebilde av Vesten. Piske opp stemningen gjennom løgnpropaganda, som f.eks. myten om at Vesten unyttet Russlands

svakhet på 1990-tallet og brøt avtaler som ble inngått etter Sovjetunionens fall.

- Og særlig ille: Militære angrep mot naboland og annekasjon av nabolands territorier. Putins bruk av militære maktmidler for å tvinge andre i kne begynte med Tsjetsjenia i 1999.
- Fortsatte med Georgia i 2008 – (PLANSJE 6)
- Videre Krim-halvøya i Ukraina i mars i fjor – (PLANSJE 7)
- Og i løpet av det siste året Øst-Ukraina – (PLANSJE 8)
- Både mht. Tsjetsjenia, Georgia, Krim og den krigen som foregår i Øst-Ukraina, har Putin lyktes i å vinne propagandakrigen og definisjonsmakten – ikke bare på hjemmebane, men langt på vei også på vestlig kommentatorhold og vestlig opinion.
- Ex-KGB-mannen Putin har i løpet av de siste 15 årene vist at han sier hva han mener og gjør som han sier. Putin har lært seg den gamle russiske leksen at rå maktbruk i kombinasjon med systematisk løgn lønner seg.
- Dette gjør dagens Russland til en mer uberegnelig og enda farligere aktør på den internasjonale arenaen enn hva Sovjetunionen var i Den Kalde Krigen og «terrorbalansens» dager. Dette så meget mer som Russland samtidig gjennomfører en storstilet militær opprustning, hvor spesielt Arktis (eller det vi nordmenn kaller «nordområdene») er utpekt til det viktigste strategiske satsingsområdet.
- Tilbakeslag – vestlige sanksjoner som sammen med synkende oljepriser får Russland til å svi økonomisk. Men russerne er vant til å få svi, og sluker villig vekk propagandaen om at all elendigheten er Vesten feil og at de selv og deres regime er eksponenten for «De Gode Gjerninger».
- **PLANSJE 9** - Putins prosjekt om anerkjennelse i "Det Gode Selskap" – her med Obama i Mexico juni 2015
- Hva vil fremtiden bringe? Står enhver fritt å spekulere. Ingen formening om hvor lenge Putin vil vare, men ingen grunn til å tro at Russland og dets regime endrer karakter hvis og når personen Putin er ute av bildet. Hva Norge angår, har vi av geografiske grunner sterke nasjonale interesser i et godt naboforhold til Russland. For å klare det, er det samtidig viktig at vi har et best mulig kjennskap til denne naboens ulike sider – også de mer ubehagelige og bekymringsfulle.

ODD GUNNAR SKAGESTAD

Russland under Putin

sett under et historisk perspektiv

Schafteløkken 25. november 2015.

SKAGESTAD MARINE & POLAR CONSULT
WWW.OGSKAGESTAD.NET

